

TÜRKÇEDE DİLBİLGİSEL ULAMLAR

Ferdi Bozkurt*

Fatih Doğru, Nazmi Alan, Talat Dinar, Serdar Karaoğlu, Göksel Sert, Bayram Çetinkaya, Ezgi Aslan, Hadra K. Erkinay Tamtamış, Bilal Uysal, Şaziye Dinçer Bahadır, Duygu Kamacı Gencer, Nilay Girişen, Özgür Ay (2020), Editör: Erdoğan Boz, *Türkçede Dilbilgisel Ulamlar*, Gazi Kitabevi, Ankara, 376 s. Isbn: 978-625-7216-23-4.

Gazi Kitabevi tarafından 2020 yılında ilk baskısı yapılan *Türkçede Dilbilgisel Ulamlar* adlı eser Prof. Dr. Erdoğan Boz'un editörlüğünü yaptığı bir çalışmadır. On üç bölümden oluşan bu çalışma on üç genç araştırmacının emekleri sonucunda ortaya çıkmıştır.

Türkçede Dilbilgisel Ulamlar kitabının ön sözünde kitabın editörü Erdoğan Boz'un "Türkçede dilbilgisel ulamlar (*kılımlık, bakış, kiplik, zaman, durum, çatı, belirlilik, sayı, soru, olumsuzluk, varlık ve yokluk, cinsiyet, iyelik ve aitlik vd.*) birçok kez işlenmiştir." tümcesiyle karşılıyor. Dolayısıyla kitabın bu konuları ilk kez ele almak gibi bir iddiası mevcut değil. Öte yandan editörün bu ifadesi kitabın neden hazırlandığına ilişkin bir soruyu ortaya çıkarıyor. Boz'un bu konuyu aydınlatan açıklaması ise şöyle: "Bizim bu konuları yeniden yazmamızın nedeni iki amaca dayanıyor. Birincisi yazarların merak ettikleri konuları bu vesileyle araştırıp bilgi sahibi olmak istemeleri, ikincisi ise söz konusu konuları güncelleyip gerek lisans gerekse lisansüstü öğrencileri için toplu bir kaynak oluşturma arzusudur." Aslında yazarlar, çeşitli akademik çalışmalarda

da ele alınmış konuları bir araya getirip toplamış ve güncel alan yazın taraması yaparak yenilikleri de bu çalışmada ele almıştır.

Türkçede Dilbilgisel Ulamlar kitabının bu noktadan hareket etmesi olumlu bir hareket. Türk Dili ve Edebiyatı lisans öğrencilerinden ve özellikle lisansüstü öğrencilerinden, Türk Dili ve Edebiyatı alanında çalışan akademisyenlere gelen taleplerden bazıları da bu yönde. Öğrenciler dil bilgisinin çeşitli konularında daha fazla bilgi sahibi olmak istediklerinde ayrıntılar arasında kaybolmaktan yakınmaktalar. Başka bir ifade ile örneğin "kılımlık" konusunu işittiğinde "Kılımlık nedir?" sorusunun yanıtını alabilmek için konuyla ilgili yapılmış bir lisansüstü tez ya da bilimsel makale, içeriğinden dolayı öğrencilerimize çok ayrıntılı gelmekte, konuyu genel hatlarıyla öğrenmek isteyen kişiyi bazen

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, ferdib@anadolu.edu.tr

ayrıntılarda boğmakta. Bu açıdan bu kitap, dil bilimsel ulamların genel ve daha da önemlisi güncel hatlarını öğrenmek isteyen okuyucular için yerinde bir seçim olacaktır.

Kitabın “Kılınış” (2020: 3-34) adlı birinci bölümünün yazarı Dr. Fatih Doğru; “Kılınış” bölümünde kılınış kavramının Türk ve Batı alan yazınındaki tanımlarını, kılınış ve görünüş arasındaki farkları, Vendler, Johanson, Dilaçar, Comrie, Smith gibi araştırmacıların kılınış sınıflandırmalarını dile getirmiştir.

Kitabın “Bakış” (2020: 35-56) adlı ikinci bölümünün yazarı Dr. Nazmi Alan; “Görünüş Terimi ve Bakış Ayrımı”nda görünüş ve bakış terimleri arasında birbiriyle karışan noktaları ele alırken “Bakış Terimi” başlığı altında terimin sınırlarını çizmektedir. “Bakış ile İlgili Çalışmalar” başlığı adı altında konuyla ilgili yaptığı alan yazın taramasını okura sunmaktadır. “Türkçede Bakış İşaretleyicileri” başlığında Türkçedeki bazı biçim birimlerini ele alırken “Türkçede Bitmişlik ve Bitmemişlik Karşıtlığı” başlığı altında ise örnek tümceler vererek bitmişlik ve bitmemişlik bakışını incelemektedir.

Kitabın “Kiplik” (2020: 57-90) adlı üçüncü bölümünün yazarı Doç. Dr. Talat Dinar; bu bölümün giriş başlığında kipliğin çıkış noktası ile ilgili bilgilerle konuya girmekte, “Kiplik Nedir?” başlığı altında terimin tanımlarını, terim etrafındaki tartışmaları ve kipliğin türlerini açıklamaktadır. “Tarihsel Süreçte Kiplik” başlığında ilk çağdan başlayarak kiplik konusunda çalışmış araştırmacıların yaklaşımlarını günümüze kadar anlatmaktadır. “Kiplik Sınıflamaları” başlığında Palmer, Bybee, van der Auwera ve Plungian’ın kiplik tasniflerini incelemiştir; “Temel Kiplik Ulamları” başlığında ise kiplik türlerini sunmuştur. “Türkçede Kiplik İşaretleyicileri” başlığında kiplik işaretleyicisi olarak kullanılan biçim birimi ve sözlük birimi örneklerini ele almıştır.

Kitabın “Zaman” (2020: 91-124) adlı dördüncü bölümünün yazarı Dr. Serdar Karaoğlu; özellikle Türkçe dil bilgisi çalışmalarında zaman kavramının ele alınışı ile başlamış, zaman kavramının felsefesini inceleyerek zaman kavramını oluşturan temel özellikleri sıralamış, dil bilimsel zaman sıralamalarını irdelemiştir. “Türkiye Türkçesinde Dilbilimsel Zaman İşaretleyicileri” başlığı altında zaman işaretleyici biçim birimlerini anlatmıştır.

Kitabın “Durum” (2020: 125-156) adlı beşinci bölümünün yazarı Dr. Göksel Sert; “Giriş” başlığı altında özellikle Türk alan yazınında dil bilimsel bakış açısıyla durum kavramının ele alınışını dile getirmiş, “Dilbilimsel Açından Durum” başlığında ise Tesnière, Fillmore ve Chomsky gibi geleneksel dil bilgisi çalışmalarını dışarıda kalan araştırmacıların görüşlerine göre durum kavramını anlatmıştır. “Durum Ölçütleri ve Türkçede Durumlar” başlığı altında durum türlerini sunmuş, “Tartışmalar” başlığında ise durum konusuyla ilgili farklı yaklaşımları ele almaktadır.

Kitabın “Cinsiyet” (2020: 157-182) adlı altıncı bölümünün yazarı Dr. Duygu Kamacı Gencer; çalışmasının girişinde cinsiyet türlerinin özelliklerine değinmiştir. “Doğal Cinsiyet ile Dilsel Cinsiyet Arasındaki İlişki” başlığı altında biyolojik cinsiyet ile dil bilimsel cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. “Cinsiyetin Türleri: Doğal, Toplumsal ve Dilsel Cinsiyet” başlığında cinsiyet türleri konusunu genişleterek izah etmeye çalışmış, “Dünya Dillerinde Cinsiyet Ulamı” başlığında ise Almanca, İtalyanca, Fransızca gibi dillerden bazı örnekler vermiştir. “Türkçede Dilsel Cinsiyet” başlığında Türkçede cinsiyet özelliği

taşıyan birtakım örnekleri dile getirerek “Toplum Dilbilimsel Açıdan Dilsel Cinsiyet” başlığında çeşitli yaklaşımların dil bilgisel cinsiyet konusunu ele alış biçimlerini anlatmıştır.

Kitabın “Soru” (2020: 183-212) adlı yedinci bölümünün yazarı Dr. Bilal Uysal; “Soru Ulamı” başlığında “soru” kavramının ne olduğu sorusunun cevabını aramış, “Soru Ulamının Tasnifi” başlığında bu konunun sınıflandırılmasını işlemiştir. “İçerik Soruları” başlığında *kim, ne, hangi, hani, nasıl, ne kadar* vb. soru ifadelerini tanımlayan tümcelerle açıklamıştır. “E/H Soruları” başlığında Türkçedeki evet/hayır yanıtı sorularla ilgili özellikleri incelemiş, “Ezgi Soruları” başlığı altında tonlama ile soru biçiminde kullanılan yapıları ve son olarak “Retorik Sorular” başlığında ise sözde sorularla ilgili özellikleri sunmuştur.

Kitabın “Varlık ve Yokluk” (2020: 213-224) adlı sekizinci bölümünün yazarı Dr. Şaziye Dinçer Bahadır; “Varlık” başlığında kavramın felsefi kökeninden yola çıkarak dil bilgisi kaynaklarında ele alınış biçimlerini anlatmış, “Yokluk” başlığında ise yokluk kavramının felsefi çıkış noktasından başlayarak dil bilgisel görünümlerine ilişkin bilgiler vererek çeşitli örnek tümceler vermiştir.

Kitabın “Çatı” (2020: 225-258) adlı bölümünün yazarı Dr. Bayram Çetinkaya; “Çatı kavramı” başlığının altında kavramın Türk dil bilgisinin temel kaynaklarında ele alınış biçiminden başlayarak örnek tümceler üzerinden farklı yaklaşımları anlatmıştır. “Çatı Türleri” başlığı adı altında ise çeşitli çalışmalara göre çatı türlerini ele almıştır.

Kitabın “Belirlilik” (2020: 259-282) adlı onuncu bölümünün yazarı Dr. Ezgi Aslan; “Belirlilik ile İlgili Yaklaşımlar” başlığı altında belirlilik konusunun sınırlarını çizerek alan yazındaki tartış-

malara yer verip “Belirliliğin Dillerdeki Sunumu” başlığında Almanca, Arapça, Bulgarca, Çince gibi dünya dillerindeki belirlilik işaretleyicilerini sunmuş ve Türkçede belirsizlik ve belirlilik işaretleyicilerini örneklemiştir.

Kitabın “Sayı” (2020: 283-304) adlı on birinci bölümünün yazarı Dr. Hadra Kübra Erkinay Tamtamış; “Sayı Kavramı” başlığında bu kavramın günlük yaşantıda insanda önemli bir edindiğini vurgulayarak medeniyetlerde sayının önemine atıfta bulunmuştur. “Sayı Sembolizmi ve Felsefesi” başlığında sayıların çeşitli kültürlerdeki ortak ve farklı yanlarını ele almış, “Adlarda Sayı” başlığında ise tekil, çoğul, topluluk gibi kavramları dile getirmiştir. “Eylemde Sayı” başlığında eylem çekimlerindeki sayıya dayalı görünümleri açıklamış, “Sembolik (Sözde) Sayılar” başlığında ise görünürde sayı olup anlamsal olarak sayı ifade etmeyen kullanımları örneklemiştir.

Kitabın “İyelik ve Aitlik” (2020: 305-318) adlı on ikinci bölümünün yazarı Dr. Nilay Girişen; “İyelik” başlığı altında iyelik kavramının temellerini ve özelliklerini örnekleriyle anlatmıştır. “Aitlik” başlığı altında Türkçede aitlik kavramını ele almıştır.

Kitabın “Olumsuzluk” (2020: 319-376) adlı on üçüncü bölümünün yazarı Doç. Dr. Özgür Ay; “Olumsuzluk Nedir” başlığı altında olumsuzluk kavramının ne olduğu sorusunun yanıtını eski Türkçeden başlayıp günümüze kadarki dönemden çeşitli örneklerden yola çıkarak vermeye çalışmıştır. “Olumsuzluk İle İlgili Çalışmalar” başlığında Türk dil bilgisi alanında çalışan araştırmacıların yaptığı çalışmalarını özetleyerek alan yazının günümüzdeki durumunu ortaya koymuştur. “Olumsuzluk İle İlgili Terimler” başlığında konuyla ilgili alan yazındaki terim karmaşasının

önüne geçmek maksadıyla *olumsuzluk işaretleyicileri, sözlüksel olumsuzluk, tümcesel olumsuzluk, çoklu olumsuzluk, pekiştirmeli olumsuzluk, olumsuz kutupluluk unsurları, öge olumsuzluğu, örtük olumsuzluk, zayıf olumsuzluk, ironi, arıksayış, değilleme, üstdilsel olumsuzluk* gibi konuyla ilgili önemli terimleri açıklama yoluna gitmiştir. “Türkçede Olumsuzluk Görünümü” başlığında ise Türkçede olumsuzluk yapma türlerini sıralamış ve konuya ilişkin birçok örnek tümce vermiştir.

Türkçede Dilbilgisel Ulamlar adlı eser, Türk Dili ve Edebiyatı lisans düzeyinin özellikle üçüncü ve dördüncü sınıfları ve lisansüstü öğrencilerinin bildiri ve makale düzeyindeki yazıları için hareket noktası oluşturabilecek bir eser. Öte yandan bölüm sonlarına yazarlar tarafından eklenen “İleri Okuma Önerileri” başlığı altındaki kaynak eser listeleri dikkate değer. Bu listeler, günümüzde bilgi fazlalığından kaynaklanan ve öğrencilerin çokça şikâyet ettiği “ararken kaybolma” hastalığının çaresi olmuş durumda.